

חֹפֶן בְּקִרְוֹת וּבְאֲנִיּוֹת

בעית מחזות מוזמנים

מאת עמוס אריכא

טרה שהציבה לעצמה: "שמש פטרונים לעצמנו" דרך הדישתישנה

לא תמיכות כספיות בנימלות הענקית יפתרו את בעיית המחזה המקורי. התמיכות כיום אינן אלא חלקיות בלבד. הבאות לשמש כגלד לפצע עמוק. מחזאי אינו זקוק למי כמין אלא ליו מכוונת ומדריכה ולבסד שהציג אותו. תיאטרון "זויה" ביקש להקל על המחזאי בדרך של פניה גלויה וישירה. יתכן שבבקשה זו התכוון התיאטרון לנסות ולשתף פעולה עם המחזאי מרגע בו הוא מתחיל לכתוב את המחזה. יתכן שהתיאטרון ביקש לקדם את המחזאי ובזכות זו נב להתקדם.

עד כה, סופר שסיים כתיבת מחזה הייב היה לכתח רגליו הרשים ארוי כיס עד שזכה להשמיע את יצירתו באזניו של חבר אנשי התיאטרון. גם אז, ספק גדול היה אם יימצאו בנייהם אנשים המוכנים להשקיע מאמץ ורצון כדי להנחות את הכור פר, ולעזור לגבש את המחזה כשלב מכין לקראת הצגתו.

נסיגות של סופרים רבים נכשלו בשל גישה זו. אך אם ידע הסופר כי נמצא תיאטרון המתעניין ביצירתו ובכשרונו. מתוך רצון כן להעלות מחזותיו. כי אז היו כל הצדדים נשכרים. יש להצדיק גישה של "הומנת" מהות. בדרך זו אפשר יהיה ליצור את ה"מעבדה" המיוחדת והחסירה כל כך. אמנם, בעיית המיחזה המקורי לא תמצא בזאת פתרון זה השלב. אולם רמת המחזות תעלה ועמה רמת התיאטרון.

למחזאות הישראלית דרוש בית יוצר שיהיה מורכב מאנשים דוגמה "גרופ תיאטר" שהיה כארה"ב. אין להרתע מהמושג של "מחזות מוזמנים". גישה זו היא שלב לקראת הפגשת כל הנזימים הנוגעים בדבר. לזמנם בכניסת אחת לשם יצירה משותפת.

לשם תיאטרון, מצאה פתרון זמני באמריקה. הודות למחזאים. כמאוב ושחקנים שהתרכזו במסגרת שיצא בראש הקבוצה עוסדים שלושה במאים: שרול קראפורד, הרולד קלורמן ולי שטרסברג.

הקבוצה התלבטה בבעיות דומות לאלו של התיאטרון והמחזה המקורי בישראל בזמנו. אנה הקבוצה הציי בה לעצמה מטרה. להעלות מחזה מקוריים מחוץ למסגרת התיאטרון ניס המסחריים של ברודוויי. ראשי הקבוצה פנו למחזאים צעירים יאל מוניס. ביקשו מהם לכתוב בשבילם מחזות. הקבוצה יצרה כעין מעבדה ל"בישול" המחזות. וכתוצאה מעבר זה משותפת של אנשי תיאטרון מגויסים. הועלה ערך המחזות לא רק כיצירה ספרותית לשמה. אלא גם כיצירה המתאמת לחוקי הכמה ולבעיות התיאטרון המודרני.

שחקנים, באים ומחזאים עבדו בכניסה אחת. הם עסקו בניתוח מחזות. הם לא היססו לעבוד תקופה ארוכה וממושכת על מחזה אחד. הם ביקשו למצוא את הסוב ביותר, מודות לגישה זו העלתה הקבוצה מחזותיכם של סופרים, הנמנים כיום עם גדולי המחזאים האמריקאיים המודרניים. ביניהם יש לציין שמות כגון פול גרין, מכסאל אנדרסן, ויליאם סארויאן, ארווין שאו ורבים אחרים. קבוצה זו הבינה את הסוד הפשוט: מחזה הוא יסוד התיאטרון. בא סופר זתרם מכשרונו, בא במאי זתרם מנסיגו: התוצאה לא אהרה לבוא; הקבוצה כבשה את בימותיה של ארצות-הברית.

קליפרד אודסס. למשל, נתגלה לאומה האמריקאית בזכות הקבוצה. היא שהציגה לראשונה את מחזותו תיו. קליפרד אודסס התעלה בזכות הקבוצה והיא התעלתה בזכותו. בדרך זו הצדיקה הקבוצה את המי

הצגות מחזותו של המשורר יהודה עמיחי. "שם הפקר" בתיאטרון "זויה". מעוררת שוב את בעיית המיחזה המקורי. יש שמתחו ביקורה שלילית על המחזה והביעו תמיהה על התיאטרון שהציג מחזה "מוזמן". הפעם היה מקום להפריד בין הכי קורת על המחזה ובין הביקורת שהופנתה לתיאטרון.

מה קרה כאן? תיאטרון צעיר הכי ריו. שהוא יציג מחזה שהזמין אצל המשורר י. עמיחי. כמה ימים קודם להצגת הכבודה. פירסם המחבר מאמר ובו הסביר כיצד נרחש לראי שונה קצורת פנייה זו של התיאטרון. וכיצד לאחר מכן נענה לה ויצר את אשר יצר. בהזמנו מחזה אצל סופר, עורר תיאטרון "זויה" תמיהות. שהי ביקורת נאהזה בהן. כרוז. כי חמי תות אלו היו נאלמות אילו זכה המחזה. להצלחה גדולה יותר.

עדינה לא זכה התיאטרון במחזה מקורי שיוכל להתמודד ברמתו עם רומאנים וסיפורים מקוריים. סיבת חולשתו של המחזה המקורי אינה בחוסר כשרונם של הסופרים הישראליים. אלא בחוסר נסיונם בתיאטרון המעשי. תנימוק המועלה מעת לעת. שחסיים אני מסורה מחזאית. הוא נימוק שאין לו אהיזה במציאות. משום שבמקרה זה לא בחוסר מסורה נעוצה הולשת המחזות. הולשת המחזות נובעת מהר כי ידיעה יסודית של חוקי התיאטרון הכופים על הסופר מסגרת שאין הוא בקי בה. מחזה טוב, היה חמיד פרי של שיתוף פעולה הרוק של מחזאי. במאי ושחקנים. וזה חסר לנו כאן.

שקטמיר אינו פתרון

המקורבים למתרחש בתיאטרון הישראלי, מתוך היסטוריה נבעי יות המחזה המקורי. שוכחים את העובדה שבעית המחזה המקורי קיימת בכל מדינה בה יש תיאטרון מפותח. גם אם הוא בעלת מסורה של מחזאות עשירה וגדולה.

מחזותיו של שקטמיר לא פתרו את בעיית המחזה המקורי בה מתי לבטל התיאטרון האנגלי. הוא הדין במוליד בצרפת. באיבסן וסטריי ברג בארצות הצפון. ענקים אלה רק הטביעו חותמם בתחום המחזה הקלאסי של אומותיהם; ובדרך זו פתרו רק את הבעיות שהיו אפיי גיות לתיאטרון זמנם. כל דור ודור מתנסה בלבטים חדשים. כל דור נזקק שוב לשורת של יוצרים המסוגלים לתת ביטוי תיאטרוני ללבטים אלה. רק התיאטרון קופא על שמריו יסתפק בהצגת הקלאסי סיקונים. אולם תיאטרון מתקדם, הי כזכות יוצרים בני דורו. מכאן שבעיית המחזות המקוריים תעלה תמיד על הפרק. אולם דבר אחד חתן בדינו: רמתם וערכם האמנוני תי של מחזות בני-זמננו.

אמה. ההיסטוריה הספרותית שלנו חסרה מסורה מחזאית וממילא גם מחזאים בעלי שיעור-קומה. אך גם אילו התברכנו במסורת זו וב יוצרים כאלה, ספק גדול אם בעיית ערך המחזה המקורי של היום היתה שונה. היא לא היתה מתנוונת כצב יון שונה. לבעיה זו אפשר למצוא פתרונות ושונים וללא ספק אחד הנכונים הוא הפתרון שהציע "זויה".

יצירות ב"הזמנה"

מושג יצירה אמנותית "מוזמנה" לא נתחדש בדורנו. בזכותו זכו בני דורנו ביצירות נפלאות כצורה, מוסיקל וספרות. המושג הזה עדיין לא השתנה ולא איבד מכוחו. רק פטרונו היצירה החלפנו במרוצת הדורות.

בתקופת הרנסנס. למשל, שימש האתיקן כפטרונם של יצירים זמני לים כמיכאל אנג'לו. כך התעשרו הדורות הבאים ביצירות מופת. בתקופות שונות הוסיפו גם מלכים ונסיכים כפטרוניהם הנדיבים של קומפוזיטורים ומחזאים רבים. בדורנו עדיין מצויים פטרונים לציריים. מסליים וקומפוזיטורים. מרק שאגאל הפתיע אותנו בוויטראזים נטלאים שהכין לבית-כנסת בירד שלים. איש לא זמה על כך שיצירד שאגאלית זו נוצרה בהזמנה. אך נראה שלא כן הוא גירד התיאטרון בן-זמננו. בתקופתנו התאלמן התיאטרון מפטרוניו. תיאטראות נאבקים על קיומם בזכות עצמם וקי הלב. תמיכות הגופים הציבוריים הן ממש אפסיות לנוכח צרכים שוטפים של תיאטרון פעיל. לכן, תיאטרונים בני זמננו אינם כשרים לספיל במחזות מקוריים שהם עדיין בגדר נסיונות רופפים. אך אם המחזאים מפסידים, אין התיאטרון נשכר. למתו של תיאטרון מותנית בטיב מחזותיו המוצגים על נימתיו. בעיקר בטיב המחזות המקוריים.

קבוצת התיאטרון

בעיית המחזה המקורי ותיאטרון